

Mål C-285/23 [Linte] ⁱ

Sammanfattning av begäran om förhandsavgörande enligt artikel 98.1 i domstolens rättegångsregler

Datum för ingivande:

3 maj 2023

Domstol som begär förhandsavgörande:

Ekonomisko lietu tiesa (domstolen för ekonomiska mål, Lettland)

Datum för beslutet att begära förhandsavgörande:

21 april 2023

Brottmål mot:

A

B

C

Z

F

AS Latgales Invest Holding

SIA METEOR HOLDING

METEOR Kettenfabrik GmbH

SIA Tool Industry

AS Ditton pievadķēžu rūpnīca

I närvaro av:

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (Lettlands byrå för investering och utveckling)

ⁱ Förevarande mål har getts ett fiktivt namn. Detta namn är inte någon av rättegångsdeltagarnas verkliga namn.

Saken i målet vid den nationella domstolen

Brottmål i vilket frågan huruvida den tilltalade får medverka vid rättegången i målet genom videokonferens från en annan medlemsstat har aktualiserats.

Syfte med och rättslig grund för begäran om förhandsavgörande

I enlighet med artikel 267 FEUF ombeds EU-domstolen att tolka vissa unionsrättsliga bestämmelser för att få klarlagt (i) huruvida den möjlighet att höra en tilltalad person genom videokonferens som föreskrivs i artikel 24.1 i direktiv 2014/41/EU, även får användas för att säkerställa den tilltalades medverkan i rättegången i övrigt, (ii) huruvida, om så är fallet, den tilltalades rättigheter enligt artikel 8.1 i direktiv (UE) 2016/343 garanteras, (iii) huruvida den tilltalades medverkan i rättegången är att likställa med att han eller hon är fysiskt närvarande, samt, för det fallet att svaret på den frågan är jakande, (iv) huruvida videokonferensen bara får genomföras med hjälp av de behöriga myndigheterna i medlemsstaten och, för det fallet att svaret på den frågan är nekande, (v) huruvida domstolen för detta ändamål får ta direktkontakt med den tilltalade som befinner sig i en annan medlemsstat, samt (vi) huruvida ett genomförande av en videokonferens i en medlemsstat utan medverkan av de behöriga myndigheterna i medlemsstaten, är tillåtet inom området med frihet, säkerhet och rättvisa i unionen.

Tolkningsfrågor

- 1) Ska artikel 24.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området tolkas så, att hörandet av en tilltalad person genom videokonferens även innefattar att den tilltalade medverkar i rättegången i ett brottmål i en annan medlemsstat genom videokonferens från den medlemsstat där den tilltalade är bosatt?
- 2) Ska artikel 8.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden tolkas så, att den tilltalades rätt att närvara vid den muntliga delen av förfarandet även kan säkerställas genom att den tilltalade medverkar i rättegången i ett brottmål som genomförs i en annan medlemsstat genom videokonferens från den stat där han eller hon är bosatt?
- 3) Är den tilltalades medverkan i rättegången i ett mål som genomförs i en annan medlemsstat genom videokonferens från den medlemsstat där han eller hon är bosatt, att likställa med att han eller hon är fysiskt närvarande vid förhandlingen i domstolen i den medlemsstat där målet genomförs?

- 4) För det fallet att svaret på frågorna 1 och/eller 2 är jakande, får då videokonferensen bara anordnas med hjälp av de behöriga myndigheterna i medlemsstaten?
- 5) För det fallet att svaret på fråga 4 är nekande, får då domstolen i den medlemsstat där målet genomförs ta direktkontakt med en tilltalad som befinner sig i en annan medlemsstat och skicka en länk till honom eller henne för att han eller hon ska kunna ansluta sig till videokonferensen?
- 6) Är inte ett anordnande av en videokonferens utan medverkan av de behöriga myndigheterna i medlemsstaten oförenligt med det gemensamma området med frihet, säkerhet och rättvisa i unionen?

Anförda unionsbestämmelser

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/41/EU av den 3 april 2014 om en europeisk utredningsorder på det straffrättsliga området, i vilket följande föreskrivs i artikel 24.1: ”Den utfärdande myndigheten får också utfärda en utredningsorder i syfte att höra en misstänkt eller tilltalad person genom videokonferens eller annan ljud- och bildöverföring.”

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden, i vilket följande föreskrivs i artikel 8.1: ”Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade har rätt att närvara vid sin egen rättegång.”

Unionsrättslig praxis som anføres av den hänskjutande domstolen

Dom av den 6 december 2018, IK (Verkställighet av kompletterande straff) (C-551/18 PPU, EU:C:2018:991, punkterna 34 och 35).

Tillämpliga bestämmelser i internationell rätt till vilka den nationella domstolen hänvisar

Konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater: artiklarna 5 och 10.

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna: artikel 6.

Andra tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp av den 20 april 1959.

Anförda nationella bestämmelser

Artikel 463 i straffprocesslagen:

- ”(1) Den tilltalade måste vara närvarande vid en rättegång i brottmål.
- (2) Om den tilltalade inte infinner sig till förhandlingen, ska rättegången skjutas upp.
- ...”

Artikel 464 i straffprocesslagen:

”(1) Domstolen får hålla rättegång i ett brottmål som rör ett lindrigt brott, ett mindre grovt brott eller ett grovt brott på vilket kan följa fängelse i högst fem år utan att den tilltalade är närvarande, om han eller hon upprepade gånger underlåter att infinna sig till förhandlingen utan giltigt skäl eller om han eller hon har ansökt vid domstolen om att rättegången ska genomföras utan att han eller hon medverkar.

...

(3) Rättegång får hållas i brottmål med flera tilltalade utan att en av de tilltalade är närvarande om det är åtalet mot de övriga tilltalade som prövas vid förhandlingen, om den tilltalades närvaro vid förhandlingen inte är nödvändig och om denne har meddelat domstolen sin önskan att inte medverka vid förhandlingen i fråga.”

Artikel 465 i straffprocesslagen:

”(1) Domstolen får hålla rättegång i ett brottmål i den tilltalades utevaro (*in absentia*) i följande fall:

...

2) Om den tilltalade befinner sig utomlands och det inte kan säkerställas att han eller hon infinner sig i domstolen.

...”

Artikel 140 i straffprocesslagen:

”(1) Den som ansvarar för förfarandet får företa processhandlingar med hjälp av tekniska hjälpmedel (telefonkonferens, videokonferens) om så krävs med hänsyn till de intressen som föreligger i brottmålet.

(2) När en processhandling företas med hjälp av tekniska hjälpmedel ska det säkerställas att den som ansvarar för förfarandet och de personer som medverkar i processhandlingen, och som befinner sig i andra lokaler eller byggnader, kan höra

varandra under en telefonkonferens och se och höra varandra under en videokonferens.

(2)¹ I det fall som avses i punkt 2 i denna artikel, ska den som ansvarar för förfarandet bemyndiga – eller ge i uppdrag åt chefen för den inrättning som finns på den andra plats där processhandlingen ska företas att bemyndiga – en person som ska säkerställa genomförandet av processhandlingen på den plats där den genomförs (nedan kallad den bemyndigade personen).

...

(5) Den bemyndigade personen ska kontrollera och intyga identiteten på de personer som medverkar i processhandlingen, men som inte befinner sig i samma lokal som den som ansvarar för förfarandet.

...

(7) Den bemyndigade personen ska utfärda ett intyg med uppgift om plats, datum och klockslag för processhandlingen, hans eller hennes befattning, förnamn och efternamn, identitets- och adressuppgifter för var och en av de personer som befinner sig på platsen där processhandlingen ska företas, samt de upplysningar som lämnats till de personerna, när lagen föreskriver ansvar vid underlåtenhet att fullgöra sina förpliktelser. De personer som erhållit dessa upplysningar ska underteckna dem. Intyget ska även innehålla uppgifter om eventuella avbrott under processhandlingen och tidpunkt då processhandlingen avslutades. Intyget ska undertecknas av alla personer som är närvarande på den plats där processhandlingen företas och det ska därefter skickas till den som ansvarar för förfarandet för att föras in i protokollet för processhandlingen.

(7¹) Vad som sägs i punkterna 2,¹ 5 och 7 i denna artikel behöver inte tillämpas när den som ansvarar för förfarandet med hjälp av tekniska hjälpmedel kan försäkra sig om identiteten på de personer som befinner sig i andra lokaler eller byggnader....

...”

Det internationella samarbetet på det straffrättsliga området regleras bland annat i artiklarna 876 och 877 som ingår i del C i straffprocesslagen. Där föreskrivs att de som ansvarar för förfarandet får företa processhandlingen i utlandet med hjälp av relevanta utländska behöriga myndigheter, bland annat genom att begära att dessa myndigheter ska låta en lettisk tjänsteman medverka när processhandlingen företas eller genom att företa processhandlingen med hjälp av tekniska hjälpmedel.

Kortfattad redogörelse för de faktiska omständigheterna och det nationella målet

- 1 Den hänskjutande domstolen handlägger ett brottmål med fem tilltalade, däribland en tysk medborgare som bor i Tyskland (nedan kallad person A) och som har åtalats för bedrägeri och penningtvätt i stor skala i egenskap av medlem av en organiserad liga.
- 2 I det aktuella skedet av förfarandet är det nödvändigt att företa en tidskrävande bevisupptagning och därför förväntas målet pågå under en längre tid. Av de 40 förhandlingstillfällen som har planerats in (förhandling hålls en eller två gånger i månaden) har sju genomförts och person A har bara medverkat vid fyra.
- 3 Mot bakgrund av att de brott som person A har åtalats för är synnerligen grova och att villkoren i artikel 465 i straffprocesslagen för att få hålla rättegång i brottmål i den tilltalades utemåland inte är uppfyllda, dras slutsatsen att det i enlighet med artiklarna 463 och 464 i straffprocesslagen inte är möjligt att hålla rättegång i brottmålet utan att den tilltalade är närvarande och att person A:s närvaro är obligatorisk.
- 4 För person A är det särskilt betungande att behöva närvara vid rättegången i målet på grund av hans ålder och familjeförhållanden. Han är en 71-årig pensionär som inte har tillräckliga inkomster för att bekosta resorna och tillsammans med sin hustru tar han hand om sin svärmor, som är 92 år gammal och bor hos dem och behöver omvårdnad på grund av sin funktionsnedsättning. Person A har aldrig bott i Lettland och talar inte lettiska. Mot bakgrund av detta är det inte rimligt att förvänta sig att han ska flytta till Lettland för att kunna närvara vid hela rättegången. Person A vill emellertid medverka i rättegången genom videokonferens från Tyskland.
- 5 Den hänskjutande domstolen försökte få till stånd en sådan medverkan på distans och skickade därför en europeisk utredningsorder till den behöriga tyska myndigheten den 2 december 2021, med en begäran om att person A:s medverkan vid förhandlingarna skulle säkerställas genom videokonferens. Denna begäran avslogs med motiveringen att det inte gick att verkställa den europeiska utredningsordern, eftersom en sådan medverkan inte ansågs utgöra en utredningsåtgärd och den tilltalade inte hade lämnat sitt samtycke till att rättegången skulle genomföras på det sättet. Den behöriga myndigheten stod fast vid sitt beslut även efter att den hade informerats om att person A hade lämnat sitt samtycke.
- 6 På begäran av den hänskjutande domstolen tillfrågade det lettiska justitieministeriet det tyska justitieministeriet om det var möjligt för person A att medverka i rättegången på distans (med eller utan de tyska rättsliga myndigheternas medverkan), i enlighet med vad som föreskrivs i det andra tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp av den 20 april 1959. Den behöriga tyska myndigheten svarade att det inte var

möjligt för person A att medverka vid huvudförhandlingen genom videokonferens, eftersom det inte fanns någon rättslig grund för det. Att genomföra en videokonferens med den tilltalade vid en förhandling som pågår skulle strida mot de grundläggande principerna i tysk rätt. Enligt tysk rätt är det absolut nödvändigt att den tilltalade är fysiskt närvarande vid huvudförhandlingen.

- 7 Enligt ett klagande från den beslutande församlingen av domare vid brottmålsavdelningen vid Senāts (Högsta domstolen, Lettland) i dess beslut av den 4 november 2021 rörande tolkningen av artikel 140.7.¹ i straffprocesslagen, omfattar Republiken Lettlands jurisdiktion endast landets territorium. Det innebär att det förfarande som föreskrivs i den bestämmelsen för att genomföra en videokonferens, bara får tillämpas om processhandlingen företas på lettiskt territorium. Inhämtande av bevis som finns på en annan stats territorium får ske i enlighet med det förfarande som föreskrivs i del C i straffprocesslagen, vilken har rubriken ”Internationellt straffrättsligt samarbete”, det vill säga genom att använda sig av ett internationellt instrument för rättsligt samarbete.
- 8 De övriga fyra tilltalade är stadigvarande bosatta i Lettland och tre av dem medverkar i rättegången i målet genom videokonferens. Person A måste däremot vara närvarande under rättegången, eftersom han befinner sig i Tyskland och inte har fått den behöriga tyska myndighetens godkännande för att genomföra en videokonferens, med eller utan den behöriga myndighetens medverkan.

Kortfattad redogörelse för skälen till att förhandsavgörande begärs

- 9 Den hänskjutande domstolen påpekar att enligt unionens bestämmelser om brottmål med en gränsöverskridande dimension, får videokonferens bara användas för att höra vittnen, sakkunniga, misstänkta eller tilltalade (se artikel 24 i direktiv 2014/41 och artikel 10 i konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater).
- 10 I Europeiska kommissionens meddelande av den 2 december 2020 om digitalisering av rättsskipningen i Europeiska unionen anges emellertid att tillgång till rättslig prövning och underlättat samarbete mellan medlemsstaterna är några av de viktigaste målen för EU:s område med frihet, säkerhet och rättvisa, som anges i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Tillgången till rättslig prövning behöver vidmakthållas och hålla jämna steg med förändringarna, bland annat den digitala omvandling som påverkar alla aspekter av våra liv. Medlemsstaterna bör dessutom när så är möjligt använda sig av videokonferenser. Om videokonferenser används i rättsliga förfaranden, där detta är tillåtet enligt lag, behöver många färre göra betungande och kostsamma resor och förfarandena kan underlättas. Användningen av videokonferenser bör inte inkräkta på rätten till en rättvis rättegång eller rätten till försvar, till exempel rätten att närvara vid sin rättegång, att kommunicera konfidentiellt med sin advokat, att ställa frågor till vittnen och att bestrida bevis (se inledningen och punkt 3.4 i kommissionens meddelande COM (2020) 710 final av den 2 december 2020 om digitalisering av

rättskipningen i Europeiska unionen). I planeringshandlingarna för unionens politik anges att videokonferenser är ett sätt att säkerställa kommunikationen mellan medborgare och rättsliga myndigheter (se punkt 17 i Handlingsplan för europeisk e-juridik 2019–2023 (EUT C 96, 2019)).

- 11 Dessutom följer det av EU-domstolens praxis att unionsrätten bygger på den grundläggande premissen att varje medlemsstat delar en rad gemensamma värden med alla andra medlemsstater – vilka utgör grunden för unionen i enlighet med vad som anges i artikel 2 FEU – och erkänner att de andra medlemsstaterna delar dessa värden med den. Denna premiss innebär och motiverar att det råder ett ömsesidigt förtroende mellan medlemsstaterna om att dessa värden kommer att erkännas och således att den unionsrätt genom vilken de genomförs kommer att iakttas. Såväl principen om ömsesidigt förtroende mellan medlemsstaterna som principen om ömsesidigt erkännande, som i sig grundar sig på det ömsesidiga förtroendet mellan dessa, har en grundläggande betydelse inom unionsrätten, eftersom det tack vare dessa principer är möjligt att skapa och upprätthålla ett område utan inre gränser. Närmare bestämt innebär principen om ömsesidigt förtroende, särskilt när det gäller området med frihet, säkerhet och rättvisa, att var och en av medlemsstaterna, förutom under exceptionella omständigheter, har en skyldighet att utgå från att alla de andra medlemsstaterna iakttar unionsrätten och särskilt de grundläggande rättigheter som erkänns i unionsrätten (se dom av den 6 december 2018, IK (Verkställighet av kompletterande straff), C-551/18 PPU, EU:C:2018:991).
- 12 Mot bakgrund av EU:s område med frihet, säkerhet och rättvisa och den omständigheten att användningen av videokonferenser i brottmål med en gränsöverskridande dimension gör det möjligt för unionens medborgare att faktiskt kunna utöva sin rätt till fri rörlighet, hyser den hänskjutande domstolen tvivel om huruvida videokonferenser endast får användas för att höra vittnen, sakkunniga, misstänkta eller tilltalade enligt unionsrätten. Den ställer sig därför frågan huruvida den tilltalades medverkan genom videokonferens som föreskrivs i artikel 24.1 i direktiv 2014/41, bara avser själva hörandet av den tilltalade eller även den tilltalades medverkan i rättegången i brottmål i övrigt (det vill säga hans eller hennes rätt att vara närvarande vid rättegången, att höra och att följa genomförandet av den).
- 13 Den hänskjutande domstolen anser dessutom att den tilltalades rätt att närvara vid rättegången enligt artikel 8.1 i direktiv 2016/343, även innefattar den tilltalades rätt att faktiskt medverka i en rättegång i ett brottmål i en annan medlemsstat genom videokonferens från den medlemsstat där han eller hon är bosatt. Denna tolkning av bestämmelsen är förenlig med strävan att underlätta och snabba på domstolsförfaranden. Dessutom har nu varje medlemsstat möjlighet att översända rättegångshandlingar som rör personer som vistas på en annan medlemsstats territorium direkt till dessa personer med post, utan de behöriga myndigheternas medverkan (se artikel 5 i konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater) och att använda sig av videokonferenser vid inhämtande av bevis (se artikel 24 i direktiv 2014/41).

- 14 Av Europadomstolens praxis rörande videokonferenser följer även att den tilltalades medverkan i målet genom videokonferens inte i sig strider mot artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, men att användandet av en sådan åtgärd under alla förhållanden ska svara mot ett berättigat mål. Målet att genomföra videokonferenser för att underlätta och snabba på brottmål för att iaktta rätten att genomföra brottmålet inom rimlig tid anses också vara berättigat (se ”KEY THEME” (centralt tema) ”Article 6 (criminal limb) Hearings via video link” (artikel 6, straffrättslig del, hörande genom videokonferens), <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/hearings-via-video-link>). Av Europadomstolens dom av den 18 december 2018, Murtazaliyeva mot Ryssland, framgår att artikel 6 i konventionen i korthet säkerställer den tilltalades rätt att faktiskt medverka i rättegången i brottmål, vilket inte bara innefattar rätten att medverka personligen vid rättegången i målet utan även rätten att höra och att följa genomförandet av rättegången. Den tilltalade bör ges möjlighet att få kännedom om motpartens påpekanden och bevis och att yttra sig över dem (Europadomstolens dom av den 18 december 2018, Murtazaliyeva mot Ryssland, målnummer 36658/05, § 91).
- 15 Om den tilltalades rätt att medverka i rättegången även innefattar rätten att medverka i rättegången i målet i en annan medlemsstat genom videokonferens från den medlemsstat där han eller hon är bosatt, vill den hänskjutande domstolen få klarlagt huruvida denna medverkan endast får organiseras med hjälp av de behöriga myndigheterna i den andra medlemsstaten eller även på något annat sätt, huruvida ett genomförande av videokonferensen utan medverkan av de behöriga myndigheterna i medlemsstaten strider mot upprätthållandet av området med frihet, säkerhet och rättvisa inom unionen och huruvida den tilltalades medverkan i rättegången i målet genom videokonferens är likvärdigt med att han eller hon är fysiskt närvarande vid förhandlingen.
- 16 Det är nödvändigt för den hänskjutande domstolen att få reda på hur artikel 24.1 i direktiv 2014/41 och artikel 8.1 i direktiv 2016/343 ska tolkas, för att den ska kunna avgöra om person A får medverka (med eller utan den behöriga myndighetens medverkan) i rättegången i målet vid en lettisk domstol genom videokonferens från Tyskland.

Det nationella målet vilandeförklaras inte

- 17 Mot bakgrund av att de frågor som begäran om förhandsavgörande avser bara handlar om hur den tilltalade ska medverka (fysiskt närvarande eller genom videokonferens), anser den hänskjutande domstolen att det är möjligt att fortsätta att handlägga det nationella målet som hittills (med person A närvarande), för att säkerställa samtliga tilltalades rätt att få sin sak prövad inom skälig tid, i enlighet med artikel 47 andra stycket i stadgan.
- 18 Med hänvisning till mål C-176/22, BK och ZhP (Vilandeförklaring av en del av det nationella målet), som pågår vid domstolen, vilandeförklarar den hänskjutande

domstolen inte förfarandet i det nationella målet, men den bekräftar att den är beredd att besluta om en sådan vilandeförklaring om EU-domstolen anser att det är omöjligt att inleda ett mål om förhandsavgörande i en situation där förfarandet i det nationella målet fortfarande pågår.

Begäran att målet ska handläggas skyndsamt

- 19 Den hänskjutande domstolen ansöker om att målet ska handläggas skyndsamt i enlighet med artikel 105 i EU-domstolens rättegångsregler, eftersom den processuella fråga som ska besvaras på ett väsentligt sätt berör person A, som nu måste vara närvarande vid rättegången i målet, vilket med hänsyn till hans ålder och familjeförhållanden är synnerligen betungande för honom. Genom ett snabbt svar skulle denna osäkra situation snabbare upphöra och det skulle göra det lättare att genomföra rättegången i brottmålet inom rimlig tid. Att den tolkningsfråga som ställts inom det gemensamma området för rättvisa i unionen är aktuell och relevant, bekräftas av ett likande fråga även har ställts i mål C-760/22, PF m.fl., som pågår vid domstolen.